

Onderzoeklijn 3.3: Studiekostenmonitor: afname en analyses

Promotor: Steven Groenez

Co-promotoren: Mike Smet, Kristof De Witte

Beleidsrelevantie en doelstellingen

De overheid besteedt aanzienlijke bedragen aan het onderwijs. Daarnaast heeft deelname ook voor de deelnemer een duidelijke kost. Bovendien blijkt uit voorgaand onderzoek dat deze studiekosten zich volgens een geheel eigen dynamiek ontwikkelen. Opdat instrumenten van studiefinanciering (studietoelagen) voldoende afgestemd blijven op de werkelijke studiekosten, is het dan ook noodzakelijk om regelmatig een betrouwbare schatting van de studiekosten te maken.

Sinds de laatste studiekostmetingen hebben zich belangrijke wijzigingen voorgedaan in het onderwijslandschap en de relevante regelgeving. In het hoger onderwijs was er naast de invoering van de bachelor-master structuur ook sprake van een flexibilisering van de toegang, het curriculum, de leeromgeving en de organisatie. In een creditsysteem worden de studietoelagen gekoppeld aan behaalde studiepunten en -voortgang. In het academiejaar 2013-2014 werden de academische bachelor - en masteropleidingen geïntegreerd in de universiteiten (met uitzondering van een aantal opleidingen). Wat het HBO5 betreft, werd de samenwerking tussen hogescholen en centra voor volwassenonderwijs (CVO's) verankerd. Voorlopig blijft de financiering van het hoger beroepsonderwijs echter binnen het kader van het volwassenenonderwijs, waar geen studietoelagen mogelijk zijn.

Binnen het basisonderwijs werd met het decreet kostenbeheersing van 2007 een concrete invulling gegeven aan het principe van de kostenloosheid. Vanaf het schooljaar 2007-2008 geldt een limitatieve lijst (OD/ET-lijst) van onderwijskosten die gepaard gaan met het nastreven van de ontwikkelingsdoelen en het bereiken van de eindtermen en die dus kosteloos ter beschikking moeten zijn voor de kinderen. Om scholen toe te laten aan kostenbeheersing te werken, werd een belangrijke verhoging van de werkingmiddelen van scholen doorgevoerd. Tegelijk werd hieraan een maximumbijdrage voor ouders gekoppeld, de zogenaamde dubbele 'maximumfactuur'. Kosten die buiten de kostenloosheid en de dubbele maximumfactuur vallen, kunnen door de school aan ouders doorgerekend worden, mits opname in de bijdrageregeling en mits de kostprijs voor de ouder in verhouding is tot de geleverde prestatie door de school. Bovendien kunnen ouders, met de invoering van het nieuwe decreet studiefinanciering, ook een beroep doen op studietoelagen in het basisonderwijs.

Als sluitstuk werd in het decreet op de studiefinanciering van 2007 gestipuleerd dat de Vlaamse Regering minstens om de vijf jaar onderzoekt of de werkelijke kosten voor het onderhoud van de leerling en de student in het door hem gevolgde onderwijs aansluiten bij de uitgekeerde bedragen van de toelagen.

Empirisch verzamelde data over de hoogte van de studiekosten laten dan toe na te gaan in welke mate de grote spreiding die op het niveau van individuele leerlingen in de studiekosten bestaat, kan worden toegewezen aan elementen waar beleidsmatig in te grijpen valt, zoals op het niveau van de opleiding, het studiegebied, de studierichting en de instelling, dan wel aan andere factoren zoals smaakverschillen, waar beleidsoptreden overbodig is.

- Zo geven de verschillen in studiekosten die toegewezen kunnen worden aan de studiegebieden en opleidingen informatie voor een eventuele bijsturing van de werkingmiddelen die aan de respectievelijke onderwijsniveau's/studiegebieden/-richtingen worden toegekend.
- De verschillen in studiekosten die toegewezen kunnen worden aan instellingen leveren informatie op voor de kostenbeheersing en het principe van de redelijke kostprijs voor de bijdrageregeling.

Verder levert een opsplitsing van de studiekosten naar de rubrieken vermeld in de omzendbrief Bao/2007/05 (kostenbeheersing in het basisonderwijs) informatie op die nuttig is voor

- een actualisering van de OD/ET-lijst, en kan gebruikt worden om het onderscheid tussen OD/ET en "verlevendiging" te verduidelijken.
- de evaluatie van de omvang van de dubbele maximumfactuur, de bijdrageregeling en de basisuitrusting

Daarnaast kan ook nagegaan worden hoe specifieke kostenrubrieken zijn geëvolueerd, bv. of de ICT-gebonden uitgaven zijn toegenomen en hoe de omvang van de fondsenwerving door ouderverenigingen geëvolueerd is.

De kennis van de evolutie in de studiekosten is ook van belang voor de kostenbeheersing in het secundair onderwijs. Zo is kennis van de studiekosten in de 1° graad van het secundair onderwijs nuttig in de discussie over de invoering van een maximumfactuur voor de 1° graad. In het niet-leerplichtonderwijs kunnen studiekosten een rol spelen in de participatiebeslissing en de studiekeuze van de individuen. Daarnaast is informatie over de studiekosten in het HBO5 en de diplomagerichte opleidingen in het VWO noodzakelijk om de beleidsintentie om hiervoor studietoelagen in het leven te roepen, waar te maken.

Tot slot worden studiekostencijfers ook aangewend buiten het onderwijs. Zo zijn ze erg relevant om de hoogte van het bestaansminimum voor een ouder met kinderen aan af te toetsen en tot op zekere hoogte geldt hetzelfde m.b.t. alle vervangingsuitkeringen. Ze worden ook regelmatig gehanteerd bij echtscheidingen, o.m. met het oog op het bepalen van de hoogte van de alimentatie. Ten slotte is het niet ondenkbaar dat de hoogte van studiekosten een rol kan spelen in de discussie over de hoogte van de schoolpremie en het evenwicht tussen universaliteit en selectiviteit in de toekomstige Vlaamse kinderbijslag.

Onderzoeksvragen.

1. Wat zijn de private kosten die verbonden zijn aan onderwijsdeelname op verschillende onderwijsniveau's?
2. Hoe ziet de samenstelling van die kosten eruit? Wat is de omvang van de eigenlijke 'studiekosten' en van de 'andere' uitgaven?
3. In welke mate verschillen de kosten in functie van
 - de opleidingskenmerken zoals bv. het niveau, de studiegebieden en –opleidingen en leerjaren?
 - specifieke instellingskenmerken zoals bv. de instellingsgrootte, verstedelijkingsgraad, net, het aanbod en de socio-economische samenstelling van de schoolbevolking?
 - gezinskenmerken zoals bv. de sociaal-economische status, aantal kinderen, rang van het kind in het gezin, één-oudergezinnen versus twee-oudergezinnen?
4. Wat is de evolutie van de studiekosten over de tijd heen?

State of the art

Jaarlijks worden er door de gemeenschap aanzienlijke bedragen aan het onderwijs besteed. Nochtans is het voor ouders geenszins gratis om hun kinderen te laten deelnemen aan onderwijs. Zo werd voor het schooljaar 2005-2006 geschat dat de gemiddelde studiekosten in het gewoon basisonderwijs in Vlaanderen circa 327 euro bedroegen (Bollens & Poesen-Vandeputte 2007). Voor het schooljaar 2006-2007 werden de gemiddelde studiekosten in het gewoon secundair onderwijs in Vlaanderen geschat op 979 euro (Poesen-Vandeputte, M. & Bollens 2008). In het Eurostudent onderzoek tenslotte werden de kosten voor studenten hoger onderwijs in 2008-2009 geschat op meer dan 6000 Euro per jaar (Wartenbergh 2009).

Wanneer men deze bedragen vergelijkt met de geschatte studiekosten in vroeger onderzoek (Francken e.a. 1983; Denys & Cossey 1987; Van Hooreweghe e.a. 1989; Bollens e.a. 2000; Fripont & Bollens 2001; Groenez & Bollens 2001) blijkt bovendien dat gedurende de beschouwde periode de studiekosten aanzienlijk sneller toenamen dan wat kon worden verwacht op basis van de stijging van het algemeen prijspeil. De evolutie van de studiekosten kende gedurende deze periodes met andere woorden een geheel eigen dynamiek. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn wijzigingen in technologische evoluties (ICT, telecommunicatie, ...), wijzigingen in de welvaart en veranderingen in didactische inzichten. Dit betekent dat een loutere indexering van de laatst beschikbare schatting van de studiekosten na verloop van een aantal jaren mogelijk leidt tot een aanzienlijke onderschatting van de werkelijke studiekosten. Het is daarom periodiek noodzakelijk data te verzamelen over de inhoud van de studiekostenkorf en de hoogte van de daaraan verbonden studiekosten. Bij de afbakening van de studiekost vertrekken we van de kostenrubrieken zoals afgebakend in de studiekostenmonitor. Onder private studiekosten verstaan we **alle kosten die een onderwijsgebruiker zelf maakt in het kader van het volgen van het onderwijs**. Grosso modo kunnen private studiekosten worden ingedeeld worden in 4 verschillende

categorieën, al naargelang de aard van de studiekost: directe kosten, ruime studiekosten, leefkosten, andere kosten en indirecte kosten.

Strikte studiekosten: Het gaat hier om goederen en zaken die niet uit de gewone werkmiddelen van het onderwijs worden gefinancierd en waarover er (nochtans) binnen de onderwijswereld een ruime consensus bestaat dat ze nodig zijn om op een correcte, volwaardige manier deel te nemen aan het onderwijs. Als een kind geen schriften heeft, kan het niet leren schrijven, als het geen boekentas heeft, kan het zijn/haar boeken niet mee naar school brengen.
Voorbeelden: duurzame en niet-duurzame schoolartikelen, kleding specifiek nodig voor de studie, inschrijvingsgeld,...

Ruime studiekosten: Ruime studiekosten zijn kosten die men niet zou maken als men niet zou deelnemen aan het onderwijs maar die anderzijds toch niet nodig zijn om de studie te kunnen volgen en soms zelfs niets te maken hebben met de studie zelf. Ruime studiekosten omvatten onder meer kosten met een facultatief karakter of kosten die het gevolg zijn van een sociale verplichting.
Voorbeelden: facultatieve uitstappen, opvang, kranten, ...

Leefkosten: Leefkosten komen grosso modo neer op de volgende rubrieken: kosten voor voeding, onderdak/huisvesting, ontspanning, medische kosten, en vervoerskosten. Dit type kosten wordt doorgaans ook gemaakt wanneer men niet deelneemt aan het onderwijs.

Indirecte kosten: De indirecte kost in het niet-leerplichtonderwijs bestaat uit de opportuniteitskost van de gependeerde uren zoals de bijgewoonde lessen, de studie-uren, de verplaatsingsuren, de combinatie met de werksituatie (minder gaan werken) en het belang van alternatieve tijdsbesteding.

Voor elk van de onderwijsniveaus werd in de monitor ook een studiekostenrubricering uitgewerkt. De studiekostenrubricering is een meer verfijnde oplijsting van de verschillende typen studiekosten die een onderwijsgebruiker zou kunnen maken op een bepaald onderwijsniveau. Aan de hand van de studiekostenrubrieken en voorbeelden, wordt binnen de studiekostenrubricering een zo exhaustief mogelijk overzicht gegeven van de korf van goederen en diensten waarvoor onderwijsgebruikers op een bepaald onderwijsniveau studiekosten zouden kunnen maken. De classificatie van studiekosten onder studiekostenrubrieken en categorieën, is van belang voor de studiekostenmonitor, gezien ze zinvolle vergelijkingen van bepaalde typen kosten tussen verschillende onderwijsniveaus, studiegebieden en opleidingen mogelijk maakt.

Aanpak

In dit onderzoek wordt vertrokken van de resultaten van de studiekostenmonitor waarin voor 8 verschillende onderwijsniveaus (gewoon en buitengewoon BaO en So, Hoger onderwijs en Hoger beroepsonderwijs, Deeltijds beroepssecundair onderwijs en de diplomagerichte opleidingen in het volwassenenonderwijs) aangepaste instrumenten ontwikkeld en getest werden.

De verschillende opbouw in de opleidingsstructuur van de onderwijsniveaus heeft een impact op de aanpak. Voor onderwijsniveaus die lineair georganiseerd zijn (gewoon en buitengewoon BaO en So) kan de kost per jaar bevroegd worden. De kost van de opleiding is dan de som van de kosten verbonden aan de verschillende jaren, voor een onderwijsgebruiker de opleiding voor de eerste keer aanvat.

Daarentegen zijn hoger onderwijs en het hoger beroepsonderwijs modulair opgebouwd. De trajecten die onderwijsgebruikers volgen zijn flexibel en individueel. Voor modulaire opleidingen wordt de kost van een opleiding bepaald aan de hand van som van de kosten van de opleidingsonderdelen in het normatieve modeltraject. Daarbij wordt uitgegaan van een standaardtraject waarbij de student alle opleidingsonderdelen van de opleiding éénmaal opneemt en aflegt dus in principe de opleiding via het modeltraject afgelegd. Dit impliceert dus dat de student geen geïndividualiseerd traject volgt waarbij er vrijstellingen worden verleend, opleidingsonderdelen worden herhaald en/of het traject versneld of vertraagd wordt doorlopen.

Wat de bevragingmethode betreft biedt een dubbel bevragingsmoment (enquête en follow-up enquête) de mogelijkheid om nauwkeurigheid en hoge respons te combineren. Idealiter gebeurt de

eerste bevraging kort na het eerste zwaartepunt van de studiekosten in het begin van het opleidingsjaar. Een vervolgbefraging (follow-up) brengt vervolgens de kosten in kaart die men in het begin van het schooljaar niet kon registreren, omdat ze nog onduidelijk of onvoorspelbaar waren. Door toekomstige respondenten reeds in het begin van het opleidingsjaar – dus voor het maken van de eerste studiekosten- te informeren over de afname van de studiekostenmonitor, kan de accuraatheid van de gegevens verbeterd worden.

A) Gewoon en buitengewoon voltijds basis en secundair onderwijs (schooljaar 2018-19)

De informatieverzameling voor dit studiekostenonderzoek gebeurt d.m.v. twee verschillende enquêtes: de ene met als doelgroep directies van de instellingen, de tweede met als doelgroep ouders met kinderen in het gewoon en buitengewoon basis en secundair onderwijs.

De informatie die we van de instellingen nodig hebben, omvat:

- de omvang en de samenstelling van de studiekosten voor de ouders;
- een aantal schoolkenmerken en elementen van het schoolbeleid die relevant kunnen zijn voor de omvang van de studiekosten voor ouders. Het betreft informatie over:
 - de samenstelling van het globale schoolaanbod (o.a. het aanbod van buitenschoolse activiteiten, het aanbod van extra-murosactiviteiten tijdens de lesuren);
 - de schoolstructuur (schoolgrootte volgens aantal leerlingen, aantal vestigingsplaatsen);
 - elementen van het schoolbeleid (maatregelen ten gunste van minderbegoede gezinnen, fondsenwerving, profiel van de school naar 'doelgroepleerlingen' zoals migranten, kansarmen, ...);
 - elementen van de schoolomgeving (sociale voordelen).

De informatie die we van de ouders nodig hebben, omvat:

- de omvang en de samenstelling van de studiekosten voor de ouders;
- een aantal gezinskenmerken die relevant kunnen zijn voor de omvang van de studiekosten

De informatie van de directies wordt ingewonnen via een online bevraging door middel van een gestandaardiseerde vragenlijst. De bevraging van ouders in de geselecteerde scholen waarvan ook de directie bevraged wordt, gebeurt tevens online, - aan de hand van een gestandaardiseerde vragenlijst. Vanuit de directie-enquête weten we hoe de samenstelling van het schoolaanbod (bv. schoolbus, warme maaltijden, schooluitstappen, ...) eruit ziet, wat de school gratis ter beschikking stelt, tot welke uitgaven zij de ouders verplichten en welk de omvang is van deze uitgaven en welke uitgaven facultatief zijn met hun respectievelijke omvang. Al deze informatie wordt per kostenrubriek en per afzonderlijk leerjaar (type en/of opleidingsvorm in buitengewoon onderwijs) opgevraagd. Via de bevraging van de ouders weten we welke uitgaven de ouders doen en hoeveel deze uitgaven bedragen.

De bevraging van de ouders gebeurt aan de hand van twee vragenlijsten: een vragenlijst waarin de studiekosten in de loop van de maanden september en oktober worden bevraged en een follow-up enquête op het einde van het schooljaar over de kosten die voor de ouders niet voorzienbaar waren of niet voorzien werden bij de aanvang van het schooljaar (bv. kosten verbonden aan uitstappen, meerdaagse reizen, ...).

Het tijdstip van de bevraging, begin november, is met name interessant omdat ouders bij het begin van een nieuw schooljaar veel moeten uitgeven aan allerhande schoolbenodigdheden. Begin november liggen deze uitgaven nog fris in het geheugen.

In de bevraging hebben we informatie nodig op twee niveaus: op het niveau van de scholen (voor informatie over de schoolkenmerken en het schoolbeleid) en op het niveau van de ouders (voor gezinskenmerken en de schooluitgaven). Voor de volledige informatie over de variatie in de private studiekosten zijn de beide niveaus belangrijk.

Daarom werd geopteerd voor een tweetrapssteekproef. In een eerste trap worden een aantal scholen geselecteerd per onderwijsniveau. De tweede trap betreft een selectie van klassen uit de steekproefscholen uit de eerste trap. Binnen elke school wordt aan de directie gevraagd de link naar de online enquête te versturen naar de ouders van de leerlingen in welbepaalde klassen. Bij de selectie van studierichtingen wordt vooral rekening gehouden met de populariteit van de studierichting, indien nodig aangevuld met studierichtingen met atypische (verwacht dure en goedkope) kosten.

Aangezien eerder onderzoek aantoonde dat schoolkenmerken een invloed hadden op de studiekost, wordt bij de selectie van scholen in de eerste trap gestratificeerd volgens enkele schoolkenmerken, zoals onderstaand weergegeven.

gewoon		buitengewoon	
basis	secundair	basis	secundair
onderwijsnetten	onderwijsnetten	onderwijsnetten	onderwijsnetten
schoolgrootte	schoolgrootte	schoolgrootte	schoolgrootte
	Onderwijsaanbod studierichtingen	Onderwijsaanbod (types)	Onderwijsaanbod (opleidingsvormen)

Na het trekken van de steekproef van scholen wordt per school nagegaan wat het aandeel is van ses-leerlingen. Scholen met hoge aantikpercentages krijgen de optie om schriftelijke vragenlijsten op te vragen om zo de respons bij deze doelgroep te stimuleren. De volgende tabel biedt een overzicht van de beoogde respons.

		gewoon		buitengewoon	
		bas is	secun dair	basis	Secun dair
Luik 1 bevraging van directies	Beoogde netto respons (# scholen)	60	100	30	30
	Beoogde netto respons (# klasgroepen)	540	1000	120	240
Luik 2 ouderbevraging	Beoogde netto respons	150 0	3000	360	720
	Beoogde recruitering voor luik 3	750	1500	180	360
Luik 3 follow up ouderbevraging	Beoogde netto respons	375	750	90	180

5

B) Hoger onderwijs en hoger beroepsonderwijs (academiejaar 2017-18)

In het modulair opgebouwde hoger onderwijs en hoger beroepsonderwijs wordt een andere werkwijze toegepast. Voor modulaire opleidingen dient de kost van een opleiding bepaald te worden aan de hand van som van de kosten van de opleidingsonderdelen in het normatieve modeltraject.

Nu zal de registratie van de kosten op het niveau van de aparte opleidingsonderdelen de bevravingslast van de respondenten enorm verhogen. Om deze bevravingslast enigszins te beperken dient er binnen de bevraging een koppeling gemaakt te worden tussen de respondent en zijn opgenomen opleidingsonderdelen. De integratie van de individuele opleidingsonderdelen binnen de studiekostenmonitor kan gebeuren op verschillen wijzen en is afhankelijk van de informatie die reeds centraal bij de administratie of bij de onderwijsinstellingen aanwezig is (cfr. Studiekostenmonitor). Bij zo'n werkwijze dient aan studenten in een eerste fase gevraagd te worden of zij willen meewerken aan het onderzoek, om het vervolgens in een tweede fase de eigenlijke survey te sturen waarin hun

individueel studieprogramma is opgenomen. Het is echter hoogst onzeker of alle instellingen bereid zouden zijn mee te werken aan een zo'n koppeling.

Een alternatieve, meer werkbare, werkwijze bestaat erin om te de uitgewerkte modeltrajecten voor de opleidingen en de daarin onderscheiden fasen als basis te nemen. Dan dient de respondent enkel aan te geven in welke fase van het traject hij/zij opleidingsonderdelen opneemt samen met het aantal studiepunten voor verplichte en keuzevakken (binnen elke fase). Daarnaast wordt de student ook gevraagd voor welke onderdelen hij/zij een vrijstelling heeft. Deze werkwijze vereist dat elke individuele deelnemer geïnformeerd is over de positie van de opleidingsonderdelen in het voor die opleiding uitgetekende modeltraject. Binnen de bevraging wordt de respondenten gevraagd om de strikte en ruime studiekosten toe te wijzen aan de fase waarin de opleidingsonderdelen behoren in het modeltraject, samen met het onderscheid of deze kosten gemaakt werden voor verplichte- dan wel keuzevakken. Studenten die opleidingsonderdelen herhalen, wordt gevraagd de kosten voor deze onderdelen niet te rapporteren, maar enkel de kosten van die opleidingsonderdelen die ze voor de eerste maal opnemen.

De kost van de opleiding wordt dan bepaald als de kost van de verschillende fasen in het modeltraject. De kost van een fase in het modeltraject wordt berekend op basis van de informatie die deelnemers hebben opgegeven over de kost per studiepunt van de opleidingsonderdelen die ze opgenomen hebben binnen deze fase. Voor sommige deelnemers kan dit de volledige fase zijn, voor andere deelnemers zal dit slechts een gedeeltelijke fase zijn.

Kunnen de studiekosten per fase dan niet vertekend zijn, indien de opname van dure (of goedkope) opleidingsonderdelen door veel studenten wordt uitgesteld? Stel dat studenten die opleidingsonderdelen opnemen in fase 2 en fase 3 uit fase 3 vooral de minder dure opleidingsonderdelen opnemen. Dan zal de totale studiekost voor fase 3 onderschat worden, indien er relatieve ondervetegenwoordiging is van andere studenten die wel kosten rapporteren voor die duurdere opleidingsonderdelen.

Merk op dat generatiestudenten altijd fase 1 van het modeltraject opnemen. De kost van de eerste fase wordt dan ook uitsluitend op basis van de informatie van de generatiestudenten berekend. Daarnaast wordt bij de verwerking ook rekening gehouden worden met de omvang van de opgenomen studiepunten in elke fase. Wanneer er voor bepaalde instellingen en opleidingen voldoende respondenten zijn met een volledig traject, dan worden de kosten berekend op basis van de door hen verstrekte informatie. Tot slot willen we aangeven dat stagekosten en uitstappen aparte rubrieken zijn in de bevraging.

In het HO en HBO werken we dus niet met een voorselectie van instellingen en opleidingen maar willen we open rekruteren. Aan elke instelling wordt gevraagd een link naar de online-bevraging aan de studenten te bezorgen. In de enquête zelf worden via een aantal filtervragen bepaalde groepen uitgesloten van deelname (geen examencontracten of creditcontracten, geen banaba of manama).

Het is dan ook belangrijk dat de bevraging gebeurt op het moment dat het individueel studieprogramma ingediend is. De eigenlijke bevraging gebeurt in 2 fasen, in november wordt luik 1 van de studentenbevraging uitgezet, in mei wordt dit gevolgd door een follow-upbevraging.

C) Deeltijds beroeps secundair onderwijs (schooljaar 2018-19) en de diplomagerichte opleidingen in het secundair volwassenenonderwijs (academiejaar 2017-18)

Voor het deeltijds beroepssecundair onderwijs en diplomagerichte opleidingen binnen het secundair volwassenenonderwijs wordt een andere piste gevolgd. Hier zullen zowel de instellingen als de lerenden bevraged worden om zoveel mogelijk betrouwbare gegevens te verzamelen, en de respons zo hoog mogelijk te houden. Zowel in het DBSO als in het SVWO beogen we een netto steekproefgrootte van 20 instelling-opleidingen (10 opleidingen in elk 2 instellingen).

In de eerste fase zullen de instellingen telefonisch aangezocht worden voor deelname aan het onderzoek. Vervolgens wordt in overleg met de instelling besproken voor welke 2 opleidingen de studiekosten voor het gehele opleidingstraject in kaart worden gebracht. Samen met de instelling wordt een bevragingsplan en een concrete timing opgesteld. De eerste bevraging (bij de instelling) vertrekt dus van de bestaande informatie bij de instelling en bevat studiekosten die vallen onder de categorie "strikte studiekosten". Onder strikte studiekosten vallen de kosten die door de instelling (CDO, CVO) worden aangerekend aan de leerlingen of cursisten (drukwerk, uitstappen, inschrijvingsgeld, etc.). Bij deze bevraging van de instelling worden ook een aantal instellingskenmerken en elementen van het

instellingsbeleid bevraagd die relevant kunnen zijn voor de omvang van de studiekosten voor de lerende. Het betreft informatie over:

- de instellingsstructuur (aantal leerlingen);
- elementen van het instellingsbeleid (maatregelen ten gunste van minderbegoede gezinnen, fondsenwerving, profiel van de school naar 'doelgroep leerlingen' zoals migranten, kansarmen, ...);
- elementen van de instellingsomgeving (sociale voordelen).

Vervolgens wordt, per instelling en opleidingsonderdeel, en vertrekkend van de verstrekte info uit de eerste fase een sjabloon uitgewerkt om een overzicht van de kosten te kunnen voorleggen aan de cursist (en haar/zijn ouders). De lerenden (en haar/zijn ouders) kunnen dit overzicht van de strikte studiekosten vervolgens aanvullen. Daarnaast zullen ook de andere kostencategorieën bevraagd worden: ruime studiekosten, leefkosten, andere kosten, etc. De bevraging wordt zo laagdrempelig mogelijk opgesteld en wordt schriftelijk afgenomen om een betrouwbare respons en resultaten te garanderen. Aan de instelling wordt gevraagd de afname van de tweede bevraging te faciliteren, indien mogelijk door integratie van de resultaten van deze bevraging in de lessen PAV.

		DBSO	SVWO
Luik 1 bevraging van directies	Beoogde netto respons (# scholen)	10	10
	Beoogde netto respons (# modules)	100	100
Luik 2 ouderbevraging	Beoogde netto respons	500	500

Dwarsverbindingen met andere onderzoekslijnen

Thema 3.1 financiering in het basis en secundair onderwijs: Na analyse van de studiekosten in het basis en secundair onderwijs geven de verschillen in studiekosten die toegewezen kunnen worden aan de studiegebieden en opleidingen informatie voor een eventuele bijsturing van de werkingsmiddelen die aan de respectievelijke onderwijsniveaus/studiegebieden/-richtingen worden toegekend.

Themalijn 1 loopbaan van lerenden: Na de bepaling van de studiekosten in het gewoon voltijds secundair onderwijs kan nagegaan worden wat de relatie is tussen de gemiddelde studiekosten per studiegebied/-richting en studiekeuze naar individuele leerlingenkenmerken (SES en thuistaal).

Timing en outputs

mijlpalen	Inhoud	output
10/2018	Studiekosten in de diplomagerichte opleidingen in het secundair volwassenenonderwijs	onderzoeksrapport t
12/2018	Studiekosten in het hoger onderwijs	onderzoeksrapport t
05/2019	Studiekosten in het hoger beroepsonderwijs	onderzoeksrapport t
09/2019	Studiekosten in het deeltijds beroepssecundair onderwijs	onderzoeksrapport t
12/2019	Studiekosten in het gewoon basis onderwijs	onderzoeksrapport t
04/2020	Studiekosten in het gewoon secundair onderwijs	onderzoeksrapport t
07/2020	Studiekosten in het buitengewoon basis en secundair onderwijs	onderzoeksrapport t

Referenties

- Bollens, J. and Poesen-Vandeputte, M. (2007). Studiekosten in het basisonderwijs. Wat het aan ouders kost om schoolgaande kinderen te hebben. HIVA-KU Leuven, p. 141.
- Bollens J. (2003a), De financiering van het levenslang leren, Programma Beleidsgericht Onderzoek, Hiva, Kuleuven
- Bollens, J., Vleugels, I., De Vos, H., and Verhaeghe, J.P. (2000). Studiekosten in het basisonderwijs, Wat het kost om schoolgaande kinderen te hebben. HIVA KULeuven.
- Cel Ouderbetrokkenheid, netoverstijgende cel van de ouderkoepels (2011a), Ouders over de maximumfactuur, Rapport van focusgroepen met ouders
- Cel Ouderbetrokkenheid, netoverstijgende cel van de ouderkoepels (2011b), Rapport online bevraging, Kostenbeheersing en leerlingendossiers
- Cel Ouderbetrokkenheid, netoverstijgende cel van de ouderkoepels (2011c), Rapport focusgroepen secundair onderwijs Schoolkosten en leerlingendossier
- Denys J. & Cossey H. (1987), Studiekosten in het secundair onderwijs: eindrapport, K.U.Leuven – HIVA, Leuven.
- Francken L., Hedebouw G. & Ringoot M. (1983), Studiekosten in het secundair onderwijs: eindrapport, K.U.Leuven – HIVA, Leuven.
- Fripont, I. and Bollens, J. (2001). Studiekosten in het secundair onderwijs, Wat het aan ouders kost om schoolgaande kinderen te hebben. HIVA-KULeuven, p. 155.
- Groenez S., Heylen V. & Nicaise I. (2010), De opbrengstvoet van investeringen in het hoger onderwijs: een verkennend onderzoek, Eindrapport OBPWO-project 06.03
- Groenez S. & Bollens J. (2001), Studiekosten in het hoger onderwijs, Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid (5-6), 2000-2001, p. 413-422
- Poesen-Vandeputte, M. and Bollens, J. (2008), Studiekosten in het secundair onderwijs. Wat het aan ouders kost om schoolgaande kinderen te hebben, HIVA-KULeuven.
- Van Hooreweghe B. & Van Regenmortel T. (1989), Basisonderwijs: gratis onderwijs? Een onderzoek naar de kosteloosheid van het kleuter- en lager onderwijs in Vlaanderen, Leuven: HIVA, 135 p.
- Wartenbergh F., Brukx D., van den Broek A., Jacobs J., Pass J., Hogeling J., van Klingereren M. (2009), Studentenmonitor Vlaanderen, Socio-economische kenmerken 2009, ResearchNed Nijmegen

Bijlage 1 Valorisatieplan

Binnen het Steunpunt voor Onderwijsonderzoek (SONO) streven wij onderwijsonderzoek na dat relevant is voor beleidsactoren én onderwijsprofessionals. SONO wenst dan ook uitdrukkelijk in te zetten op een ruime valorisatie van de onderzoeksresultaten binnen de verschillende onderzoekslijnen van de drie onderzoeksdomeinen. Hiertoe worden een aantal algemene valorisatie-kanalen naar voren geschoven, alsook specifieke valorisatie-initiatieven binnen de onderzoekslijnen zelf. We zetten hierbij in op zowel maatschappelijke valorisatie (beleidsactoren, pedagogische begeleidingsdiensten, onderwijsprofessionals, andere actoren belangrijk voor onderwijs zoals bijvoorbeeld steden en gemeenten, sociaal werkers, ouderkoepelverenigingen enz.) als wetenschappelijke valorisatie (via nationale en internationale onderzoeksfora).

De valorisatie zal aangestuurd en ondersteund worden door de adjunct-coördinator van het steunpunt. De adjunct-coördinator zal ook de specifieke valorisatie-initiatieven binnen de verschillende onderzoekslijnen opvolgen in nauw overleg met de onderzoekers van de onderzoekslijnen zelf. Hierbij is het uiteraard de bedoeling dat de onderzoekers per onderzoekslijn hun valorisatie-initiatieven inhoudelijk zelf vorm geven. De adjunct-coördinator zal hierbij een ondersteunende rol opnemen. Ook zal de adjunct-coördinator zeker de nodige aandacht besteden aan de dwarsverbindingen over de onderzoekslijnen heen (zij is daar ook goed voor geplaatst). Door onderzoeksresultaten die linken over de onderzoekslijnen heen overzichtelijk te presenteren, kunnen er immers ook belangrijke algemene valorisatie-initiatieven ondernomen worden. Door verschillende onderzoeksperspectieven omtrent eenzelfde thematiek meer expliciet samen te brengen, wordt tevens een meerwaarde gecreëerd die kan leiden tot meer gerichte en meer beleidsrelevante reflecties, resultaten en aanbevelingen. Dit zal uiteraard ook in overleg gebeuren met het Dagelijks Bestuur en Algemeen Promotorenoverleg enerzijds en met de opdrachtgever via de Stuurgroep anderzijds. Jaarlijks zal er dan ook in overleg met alle betrokkenen (opdrachtgever, hoofdpromotor-coördinator, Dagelijks bestuur en onderzoekers onderzoekslijnen) een jaarplan met betrekking tot de valorisatie-initiatieven (zowel algemene als onderzoekslijnspecifieke) opgesteld worden.

Algemene maatschappelijke valorisatie

Een transparante, breed toegankelijke website

Om op continue wijze goed te kunnen communiceren omtrent onderzoeksprojecten en onderzoeksresultaten zullen wij een website voor SONO opzetten die breed toegankelijk is voor beleidsactoren, onderwijsprofessionals en andere betrokkenen waarbij vlot leesbare teksten, een overzicht van publicaties, onderzoekspresentaties, en dergelijke gemakkelijk te raadplegen zijn. We voorzien hierbij een duidelijke zoekfunctie zodat de gebruiker ook meer gericht de gewenste informatie kan opzoeken.

Nieuwsbrieven

Via de website zullen gebruikers zich kunnen registreren voor mailinglists waarlangs een SONO-nieuwsbrief verspreid zal worden. Bij de registratie voor de mailinglist zal gerichte informatie gevraagd worden aan de gebruiker (bijvoorbeeld functie, onderwijsniveau) zodat we deze later ook gerichte informatie kunnen toesturen. Hierbij kunnen we mogelijks een onderscheid maken tussen een nieuwsbrief voor beleidsactoren en een nieuwsbrief voor onderwijs- en andere professionals (bijvoorbeeld sociaal werkers, sociale instellingen, enz.) zodat indien nodig, specifieke informatie gecommuniceerd kan worden over beleidsrelevant nieuws en praktijkrelevant nieuws vanuit SONO. Deze nieuwsbrieven zullen kort en vlot opgesteld worden met de mogelijkheid om verdere, meer specifieke informatie te raadplegen via de website (bijvoorbeeld Policy briefs: afzonderlijke uitgaves van beleidssamenvattingen in beknopte, aantrekkelijke vorm).

Promotiemateriaal

Het steunpunt voorziet ook gericht promotiemateriaal (bijvoorbeeld folders, flyers) om via verschillende kanalen (bijvoorbeeld studiedagen door externen georganiseerd, onderwijscongressen) de onderzoeksprojecten binnen het steunpunt bekend te maken bij beleidsmakers en (onderwijs)professionals. Tevens worden langs deze kanalen de contactgegevens van het steunpunt wijd verspreid (website, gegevens contactpersonen, enz.).

Items in school- en lerarendirect en Klasse

Om de onderzoeksprojecten en initiatieven van SONO een ruimere verspreiding te geven, zullen wij gericht communiceren via nieuwsitems die opgenomen kunnen worden in de bestaande communicatiekanalen van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (de webpagina van het Ministerie, de nieuwsbrieven School- en lerarendirect en het tijdschrift Klasse). Op die manier wensen wij het brede onderwijslandschap te informeren over de activiteiten van SONO zodat

onderwijsprofessionals die dit wensen geleid worden naar de meer specifieke communicatiekanalen van SONO (website, nieuwsbrief, enz.).

Mogelijkheid tot samenwerking met Vlaamse beleidsgerichte tijdschriften

SONO zal de mogelijkheid verkennen om samen te werken met Vlaamse beleidsgerichte tijdschriften (bijv. Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid, Impuls voor Onderwijsbegeleiding) om op die manier de werkzaamheden van het steunpunt op regelmatige tijdstippen via deze tijdschriften te rapporteren.

Publicaties van syntheses van onderzoek in boekformaat

SONO zal de mogelijkheid verkennen om Nederlandstalige readers samen te stellen die door externe uitgevers op de markt gebracht worden. Als potentieel doelpubliek worden o.a. parlementairen, studiediensten, koepelorganisaties, onderwijsprofessionals, ouderverenigingen, sociale partners vooropgesteld. Dergelijke uitgave kan bestaan uit een bundeling van deelonderzoeken vanuit het Steunpunt aanvuld met bijdragen van externe auteurs. Een voorbeeld van dergelijke publicatie kan een boek zijn n.a.v. 15 jaar GOK-beleid in 2018.

Aanbod van seminars in het Departement Onderwijs en het Vlaams Parlement

SONO wenst ook in te zetten op het rechtstreeks informeren van beleidsmakers van het Departement Onderwijs en binnen het Vlaams Parlement (bijvoorbeeld de commissie onderwijs). Hiertoe is het mogelijk om relevante onderzoeksresultaten te communiceren via gerichte seminars naar beleidsmakers toe.

Aanbod van studiedagen naar onderwijsprofessionals

Vanuit het Steunpunt zullen studiedagen georganiseerd worden met een ruim doelpubliek voor ogen waaronder beleidsactoren (Departement Onderwijs, koepelorganisaties, sociale partners, enz.) en onderwijsprofessionals (leerkrachten, directies, enz.). Op deze studiedagen worden onderzoeksresultaten op een toegankelijke manier voorgesteld en worden interactiemomenten voorzien tussen onderzoekers en publiek.

Persberichten

SONO zal ook aandacht besteden aan een brede maatschappelijke verspreiding van relevante onderzoeksresultaten door het verspreiden van gerichte persberichten. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het verspreiden van algemene persberichten via bijvoorbeeld Belga en het specifiek aanspreken van bepaalde media (kranten, radio, TV enz.) om bijvoorbeeld een nieuwsbericht in primeur te verspreiden. De adjunct-coördinator zal hier als aanspreekpunt fungeren naar de media toe zodat deze gerichte vragen van de media op efficiënte wijze naar de desbetreffende onderzoekspromotoren kan verspreiden. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan vragen tot toelichting van onderzoeken via interviews door de onderzoekspromotoren. Tevens zullen wij vanuit het steunpunt aandacht hebben voor de verspreiding van opiniestukken indien een relevante thematiek media-aandacht krijgt. Ook de onderwijs specifieke media zullen hierbij niet uit het oog verloren worden (bijv. tijdschriften van koepelorganisaties, tijdschriften van sociale partners).

Algemene wetenschappelijke valorisatie

Uiteraard zullen onderzoekers van SONO inzetten op het verspreiden van de onderzoeksresultaten via wetenschappelijke fora. Hiertoe behoren zowel het publiceren in nationale en internationale wetenschappelijke tijdschriften als het presenteren op nationale en internationale wetenschappelijke congressen.

Onderzoekslijnspecifieke valorisatie

Naast de algemene maatschappelijke en wetenschappelijke valorisatie worden ook binnen de drie onderzoeksdomeinen door de onderzoekers van de specifieke onderzoekslijnen specifieke valorisatie-initiatieven voorzien.

Aan deze onderzoekslijnspecifieke valorisatievoorstellen werd aandacht besteed in de onderzoeksvoorstellen van de onderzoekslijnen zelf. Zoals eerder gesteld, zal de adjunct-coördinator de voorstellen tot onderzoekslijnspecifieke valorisatie mee opvolgen. Hiertoe wordt ook over gewaakt via het jaarplan met betrekking tot valorisatie dat jaarlijks in samenspraak met alle betrokkenen zal worden opgesteld.

Een aantal van de specifieke valorisatie-initiatieven uit de onderzoekslijnen worden hier nog eens op een rij gezet. Deze zijn niet exhaustief (zie hiervoor de toelichting bij de onderzoekslijnen zelf) maar zij illustreren de aard en de variatie van de valorisatie die wij voor ogen hebben met het steunpunt.

- OL 1.1 LiSO: Elk najaar wordt een LiSO-studiedag gepland waarin het secundair onderwijs in de kijker staat en waar de LiSO-scholen hun feedbackrapporten kunnen bespreken met de

onderzoekers. Op deze studiedagen worden niet enkel de LiSO-scholen uitgenodigd, maar ook diverse andere partners die betrokken zijn op het secundair onderwijs: koepels, pedagogische begeleiding, CLB-medewerkers, betrokkenen bij LOP, enz.

- OL 1.2 Preventie van spijbelen en VSV: De conceptnota *Samen tegen schooluitval* voorziet de oprichting van een website die tot doel heeft scholen informatie aan te reiken zodat schoolteams meer inzicht krijgen in de problematiek van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten. Binnen Klasse wordt een themawerkgroep rond 'Spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten' opgericht. De resultaten van dit onderzoek leveren input voor deze website en werkgroep. Specifiek kan worden bijgedragen door (1) informatie aan te leveren over buitenlandse ervaringen, (2) de wijze waarop Vlaanderen in deze zich internationaal positioneert en waarom dat zo is.
- OL 1.3 GOK beleid: Een boek over 15 jaar GOK beleid (te verschijnen in 2018) zal voorgesteld worden aan het valorisatiefonds. Het zal gaan om een synthese van al het onderzoek dat tot dan over deze kwestie is gebeurd, met inbegrip van het SSL-onderzoek. Het boek zal bestemd zijn voor een breed publiek (vergelijkbaar met 'Het onderwijsdebat').
- OL 1.6 Evaluatiebeleid en diversiteit: Bij de valorisatie kunnen er dwarsverbanden gelegd worden met andere recente onderzoeken zoals het onderzoek rond leerwinstmonitoring waarbij gepeild werd naar het draagvlak in Vlaanderen omtrent centrale examinering. Daarnaast denken we aan lopende onderzoeken die focussen op het evalueren van competenties zoals het Potential-project en het project waarbij een evaluatiematrix voor toetsprogramma's ontwikkeld wordt.
- OL 2.2 Collectief leren en buitenschool leren: Valorisatie van de team teaching praktijken en beleidsaanbevelingen wordt gerealiseerd via pedagogische begeleidingsdiensten en de netwerkkanalen van lerarenopleidingen. We beogen actorgebonden (klas/school/lerarenopleiding) aanvullingen te doen op de webtool GID: www.differentiatieinonderwijs.be en deze inhoudelijk te lanceren via een professionaliseringsinitiatief onder leiding van de Arteveldehogeschool.
- OL 2.3 Personeelsbeleid: De onderzoeksresultaten zullen samen met eerder onderzoek op het vlak van personeelsbeleid vanuit de BELLON onderzoeksgroep gesynthetiseerd worden in een boek m.b.t. personeelsbeleid binnen het onderwijs. Dit boek zal in de eerste instantie bestemd zijn voor directeurs in functie maar kan ook als handboek voor directeurs in opleiding gebruikt worden.
- OL 3.1 Financiering in het basis- en secundair onderwijs: Als valorisatie-initiatief wordt onder andere een korte screencast voorgesteld die op de site van SONO en LEER geplaatst wordt. Een screencast is een online video van een computerscherm met de voice-over van een spreker. Deze opname kan de inhoud van het scherm betreffen, een webcambeeld of beide. Sommige screencasts kunnen ook interactieve elementen bevatten, zoals een quiz of een spel. Op die manier kunnen de resultaten visueel en aantrekkelijk worden voorgesteld.
- OL 3.2 Evaluatie van het nieuw inschrijvingsbeleid: Naar valorisatie toe richten we ons naar de steden met een capaciteits- en vooral een segregatieproblematiek (i.h.b. Gent, Antwerpen en Brussel). We analyseren dus niet enkel de globale impact (voor gans Vlaanderen) van het inschrijvingsbeleid, maar bekijken ook apart de lokale (stedelijke) context. Op die manier kunnen we die wijken en randvoorwaarden identificeren die onder het huidige beleid aanleiding geven tot een vermindering van de segregatie of net verantwoordelijk zijn voor het uitblijven van dit effect.